

El darwinisme a Catalunya

10/2009 - **Història de les Ciències.** El Centre d'Història de la Ciència (CEHIC) va commemorar l'Any Darwin 2009 celebrant un doble aniversari: el bicentenari del naixement de Charles Darwin i el 150 aniversari de la publicació L'Origen de les Espècies l'any 1859. Les teories sobre evolució i el parentiu que ens unia als simis, van resultar ser com la pólvora: es van propagar ràpidament arreu del món i van ser el detonant d'apassionades i exaltades discussions, les quals van servir per prendre part en debats més enllà de la Ciència: política, religió, societat... Com es van viure aquestes discussions a la Catalunya del s.XIX? La reflexió sobre la veritable naturalesa humana i el paper que juga Déu en el curs de la vida segurament no generaren indiferència en una societat sumida en enfrontaments polítics i amb una forta polarització ideològica. El seminari La projecció pública del Darwinisme a Catalunya. Una aproximació històrica va ser coordinat pels doctors del CEHIC Agustí Nieto-Galan i Oliver Hochadel, i va comptar amb les exposicions dels experts Raimon Sucarrats, Agustí Camós, Agustí Nieto-Galan, Xavier Vall, Oliver Hochadel i Carlos Acosta.

Etiqueta de l'Anís del Mono. Existeix un debat al voltant de la qüestió sobre si es tracta d'una caricatura del propi Darwin.

Les conferències van començar amb la intervenció de Raimon Sucarrats, qui va exposar l'estat de l'ensenyament de la història natural (una disciplina extingida que es dedicava a l'estudi general de la Natura) als centres d'estudi de Barcelona (la ciutat comtal es va veure privada d'universitat des de 1715 per un decret de Felip V). En concret, va rescatar la figura d'Agustí Yàñez (1789-1857), del Real Colegio de Farmacia de San Victoriano de Barcelona, qui amb la seva visió romàntica de la Ciència, va adherir-se al lamarckisme (l'evolució com a fruit de la superació individual). Admetia una evolució implícita, considerant l'extinció i els canvis en les espècies, quaranta anys abans que Darwin! De fet, les idees evolucionistes daten de molt temps abans. És el desconeixement popular qui situa Darwin com a responsable del concepte d'evolució.

Precisament, en aquesta línia es va situar Agustí Camós amb el seu discurs sobre el lamarckisme a Catalunya. Camós es va encarregar de recuperar al naturalista francès Jean-Baptiste de Lamarck (1744-1829), maltractat per la història per haver proposat un model desafortunat d'evolució. Tradicionalment, s'ha considerat que el seu treball era oposat al de Darwin, però el cert és que el naturalista britànic coneixia l'obra de Lamarck i d'aquest n'assumia fins i tot l'herència dels caràcters adquirits, cosa desconeguda pel gran públic. Lamarck va ser un excel·lent científic a qui la història ha fet pagar massa car el seu entrebanc; un molt interessant exercici de revisió dels nostres mites, al cap i a la fi.

L'exposició d'Agustí Nieto-Galan es va centrar en el fervorós defensor del darwinisme a Espanya, Odón de Buen (1863-1945), interessantíssim personatge amb qui pot perfilar-se l'apassionant història de l'Espanya d'entre segles. Anecdòtica però molt il·lustrativa va ser la crònica dels aldarulls provocats pels alumnes de la Universitat de Barcelona al 1895, degut al cessament d'Odón de Buen a la seva càtedra per incloure el darwinisme a les seves classes. La Facultat va ser ocupada per la policia, animada pels crits: "¡Viva el rector! ¡Viva la unidad católica!". La participació d'una o una altra tendència política al debat científic sobre evolució era inevitable. De Buen, republicà federal i col·laborador amb l'Escola Moderna de Ferrer i Guàrdia, va acabar dedicant-se a la divulgació del darwinisme a nivell popular, considerant la crispació existent al món universitari.

Xavier Vall va aportar abundants mostres, algunes desconegudes, de la presència del darwinisme en els diversos gèneres de la literatura catalana del segle XIX (la teoria i la crítica literàries, l'assaig, la poesia, la narrativa i el teatre), contextualitzant-les en la polèmica.

La reflexió sobre la percepció popular del parentiu entre simis i home, va venir de mà d'Oliver Hochadel, expert en l'estudi històric dels parcs zoològics. Hochadel va mostrar varis testimonis dels visitants als zoològics de l'època, els quals se sorprendien tots de les grans semblances entre nosaltres i aquells animals tancats en una gàbia. Semblava que les teories darwinistes no necessitaven llibres i universitats per fer comprendre al comú ciutadà els vincles evolutius que ens uneixen. Hochadel va parlar també de Francesc Darder (1851-1918), el prestigiós veterinari dedicat a les més diverses i rendibles empreses, com parcs zoològics, exposicions d'animals dissecats o fins i tot el famós "Negre de Banyoles".

L'última intervenció va ser de Carlos Acosta, centrant-se en el darwinisme a Catalunya durant la dictadura franquista. Prenent al paleontòleg Miquel Crusafont (1910-1983) com a eix central, Acosta va perfilar el complex panorama intel·lectual en una Espanya ultracatólica que havia d'enfrontar-se amb l'avantguarda científica, la qual apostava per un darwinisme en el qual l'atzar hi tenia un paper protagonista, ignorant així la mà directora de Déu. Tanmateix, es va recordar la censura que TVE va realitzar sobre el programa de Félix Rodríguez de la Fuente, Planeta Azul, que va ser relegat a un horari de segona per unes referències a l'evolució darwinista que no van ser emeses.

Aquesta revisió històrica va servir de reconeixement a la figura de Darwin; la visió crítica amb la què es va abordar no és iconoclasta ni pretén destronar mites, sinó que és una saludable reflexió sobre la realitat dels homes que ens precediren, que van ser el que van ser, no el que inventem d'ells. La sensació general entre els conferenciants i els assistents va ser de gran satisfacció, però desitjant no haver d'esperar cent anys més per tornar a generar aquest tipus de discussions refrescants.

Jordi Mora Casanova

Centre d'Estudis d'Història de les Ciències

"La projecció pública del Darwinisme a Catalunya", 16 d'octubre de 2009, Sala de Vidre (Facultat de Ciències). Agustí Nieto-Galan, Oliver Hochadel, Raimon Sucarrats, Agustí Camós, Xavier Vall, Carlos Acosta.